

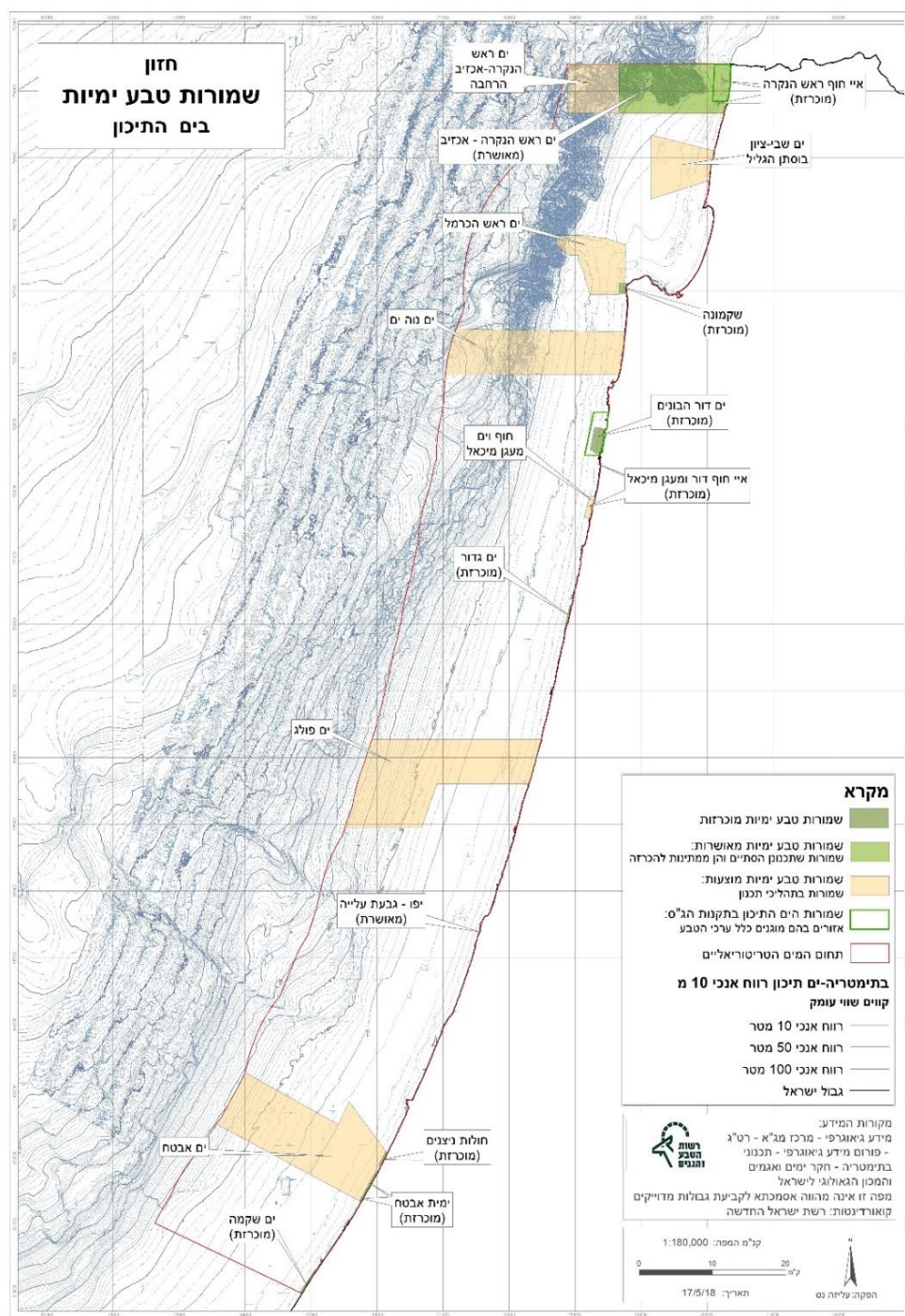
כשהים נפגע האדם נפגע

הכרזה על שמורות טבע ימיות, גדולות ומנוהלות, היא הדרך היחידה להבטחת עתידו של 'הנכס-הלאומי-הכחול' השוכן לחופינו

אקלים ממוזג, רזרבות מים להתפלה, חמצן, דגה, חקלאות ימית, מחצבים, תגליות נפט וגז, חומרי טבע נדירים, מקור לתרופות חדשות ועולם גדול ומתפתח של תיירות פנים וחוף על שלל מרכיבי הנופש, הפנאי והחוויה. הים התיכון מעניק לישראל רווחה כלכלית, הזדמנויות ואיכות חיים ולמרות זאת רבים מתייחסים למתנותיו כמובנות מאליהן.

הים מטעה – הוא נראה כחול ובריא עד קצה האופק אבל המציאות שונה לחלוטין. הים התיכון הישראלי (עד 22 ק"מ מקו החוף) נמצא בנסיגה מתמדת – הדגים פוחתים, אתרי הרבייה נפגעים, עשבי ים מתמעטים ואזורים נרחבים נתונים ללחצי פיתוח שיפגעו בטבע שהתקיים לחופינו במשך מאות אלפי שנים.

כיום, 2018, המציאות הימית ברורה! היום אנחנו יודעים בוודאות: (1) בתי הגידול הימיים - מפעלי הייצור היקרים של הטבע הימי - הולכים ונפגעים; (2) שמורות הטבע הימיות, הזעירות, המוכרזות כיום – ששטחן

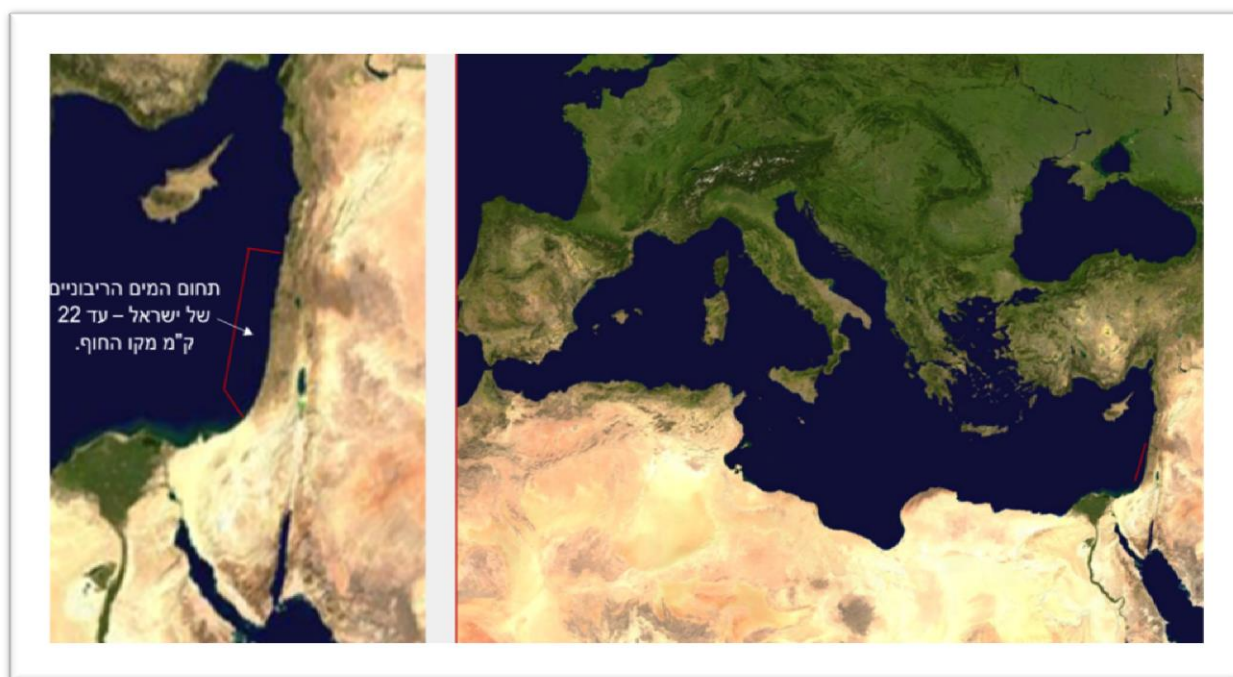


הכולל הוא רק רבע אחוז מהשטח הימי הריבוני של ישראל - אינן מסוגלות להבטיח את עתידו של הטבע הימי שלנו. המציאות המפחידה הזו מחייבת שינוי דחוף ומשמעותי וכיום רשות הטבע והגנים מובילה מהלך כולל להכרזה על שמורות טבע ימיות, שמיקומן המיוחד (ראו שמורות טבע ימיות מוצעות) וגודלן הכולל (כ-20% מהשטח הימי הריבוני) יוכלו לעמוד במשימה הנדרשת: להבטיח את עתידו הבריא והמניב של הים הישראלי, למענינו ולמען הדורות הבאים.

שמורות טבע ימיות, גדולות ומפוקחות, הן הדרך היחידה להבטחת עתידו של 'הנכס-הלאומי-הכחול' השוכן לחופינו

מדוע ישראל זקוקה לשמורות טבע ימיות? מה הים התיכון מספק לנו ומה מאיים עליו? מה הם בתי-גידול ימיים ומדוע הם כה חשובים? מה קורה שם מתחת לפני המים? ולמה כל הסיפור הימי הזה צריך לעניין את הציבור הישראלי?

המסמך שלפניכם מתמקד בים התיכון הישראלי – המים הריבוניים/הפרטיים של ישראל - עד 22 ק"מ מקו החוף אך הוא נוגע וקשור גם למים הכלכליים של ישראל, המשתרעים לטווח של 300-400 ק"מ מקו החוף - שטח ימי העולה בגודלו על שטחה היבשתי הכולל של ישראל.



התמונות והמפות במסמך לקוחות ממצגת "שמירת טבע בים תיכון 2018" (ד"ר רות יהל) – הן לשימוש פנימי בלבד.



חטיבת קהל וקהילה
אגף הסברה

הים התיכון - אוצר ימי ונכס לאומי

ישראל שוכנת לחופו של הים התיכון והים, על חופיו הארוכים, מאפיין את נוף ארצנו משחר ההיסטוריה. לים הישראלי כוח משיכה רב ו-90% מאוכלוסיית ישראל מתגוררת בטווח של עד 10 ק"מ מחופיו.

הים התיכון נראה אחיד – מרחב ימי גדול וכחול וזהה - המציאות שונה לחלוטין! במרחב הימי של ישראל קיימים מספר רב של בתי גידול בקרקעית הים, השונים זה מזה לחלוטין. חשוב להקדים ולהסביר: בית גידול ימי הוא כמו מפעל ייצור ובדומה למפעל לכל בית גידול התמחות ייצור ייחודית לו. עושרו הכולל של הים נובע מתוצרתם (תנובתם) של כלל בתי הגידול הפועלים על קרקעיתו.

בית גידול סלעי ובית גידול חולי – שני "מפעלי ייצור ימיים" שונים לחלוטין. בטבע הימי מתקיימים בעלי חיים הזקוקים למצע קשה/אבני כדי לשרוד וישנם אחרים הזקוקים למצע חולי. עושר המינים המאפיין את הים שלנו, צומח וחי כאחד, נובע מקיומם של מצעי-ים מגוונים, קשים ורכים, שכל אחד מהם מהווה בית גידול ייחודי בעל מאפייני ייצור ייחודיים.

מומחיות חיים. קרקעית חולית אחידה יכולה לקיים חיים של בעלי חיים וצמחים המותאמים אליה – "מומחי חולות". אבל, אם הקרקעית החולית הזו תכיל בתוכה גם איים של סלע (ובהם: כוכים, מערות, ושלל חריצי מסתור) יופיעו בשטח גם "מומחי סלע", "מומחי מערות" ו-"מומחי כוכים". וכמובן שגם לעומק הקרקעית ולרמת האור החודר אליה יש השפעה רבה על עיצוב מאפייני החיים ורמת היצרנות הטבעית של בתי הגידול השונים. ככלל: מורכבות מבנית גבוהה של הקרקעית = מגוון ביולוגי עשיר.





חטיבת קהל וקהילה
אגף הסברה

ים קטן ועתיק - עושר ביולוגי עצום. גילו המופלג של הים התיכון (שריד של ימת תטיס הקדומה) ומורכבותו המבנית הרבה הופכים אותו ל-Hot Spot ביולוגי עשיר במיוחד. בתי הגידול הרבים המצויים על קרקעיתו הם המקנים לים קטן יחסית יכולת ייצור וקיום של עושר ביולוגי כה מרשים.

הים הנדיב

קשה להגזים בתיאור מגוון השירותים והתמורות שהים התיכון מעניק לישראל אך למרות זאת רבים עדיין מתייחסים למתנותיו כמובנות מאליהן; אקלים ממוזג, רזרבות מים להתפלה, יצירת חמצן, דגה, חקלאות ימית, מחצבים, תגליות נפט וגז, חומרי טבע נדירים, מקור לתרופות חדשות ועולם שלם ומתפתח של תיירות פנים וחוף על שלל מרכיבי הנופש, הפנאי והחוויה. ים בריא = הזדמנויות, רווחה כלכלית ואיכות חיים!

ים בריא מנקה את עצמו. כשהים מתפקד כראוי כל המערכות הביולוגיות והכימיות שבו פועלות בתיאום והרמוניה – כלים שלובים המאזנים, מווסתים, מסננים ומנקים אותו 24/7, בחינם. מיליוני יצורים ימיים (רובם זעירים ביותר) פועלים בשילוב מתוחכם ועדין המבטיח שהים יישאר בריא, יציב ויצרני. היכולת של הים לשמור על בריאותו בכוחות עצמו הנה קריטית עבורו ועבורנו.

הבנאים הקטנים והחיוניים של הטבע. רבים אינם מודעים לכוחו של הטבע לבנות - הרי בנייה זו התמחות שלנו. רבים אף יתקשו להאמין שבנאי הטבע הימי המשמעותיים ביותר הם בעלי חיים קטנים ונסתרים. הרפיפים המרהיבים במפרץ אילת כמו גם טבלאות הגידוד המוכרות לנו מחופי הים התיכון הם תוצר של בניה ביולוגית עתיקת יומין. הבניה הזו מספקת קו הגנה פיזי לחופים רבים בישראל ומבטיחה את עמידותו ויציבותו של קו החוף.

הסכנות והאיומים - הגורם האנושי

הים מייצר והאדם לוקח. אך טבעי לנצל את "תנובת" הים ואין בעולם יצור שלא ינסה להפיק לעצמו רווח מתוצרי סביבתו. אבל הטבע, בשונה מאתנו, יודע לשמור על איזונים – **לקחת במידה!** האדם נטול בלמים טבעיים ויכולותיו הטכנולוגיות מעניקות לו כוח לקיחה העולה על כוח התחדשותו של הטבע הימי. ניצול יתר של משאבי הים הוא לב הבעיה והאיום הגדול ביותר על עתידו של הים התיכון הישראלי.

העומק כבר לא מהווה מגבלה. האדם המודרני/טכנולוגי למד להגיע לכל מקום ביבשה ולכל עומק בים. הוא חקר ולמד את הים על אוצרותיו והוא התמחה באיסוף ובניצול של כל מה שהים מייצר (חי, צומח ודומם). האדם למד לבנות איים מלאכותיים, להניח תשתיות בכל מקום ובכל עומק ואין בים הגדול להקה של דגים המסוגלת לחמוק מרשתותיו המתוחכמות.

ענף הדייג – ענף הכורת את הענף עליו הוא יושב. מזה שנים שענף הדייג מצוי במצוקה. "שלל הדייג" הולך ומתדלדל ואין דייג בישראל שאינו מלין על רוע מצבו ומר גורלו. אבל, בשונה מהחקלאי היבשתי, שלא קוטף את פירותיו בטרם עת או כורת את עציו המניבים לעשותם בולי עץ למדורה, הדייג הישראלי כורת במו ידיו את "שדותיו הימיים". הגנה ושמירה של בריאותו, תפקודו ויצרנותו של הים תשרת גם את עתידו של ענף הדייג הישראלי.

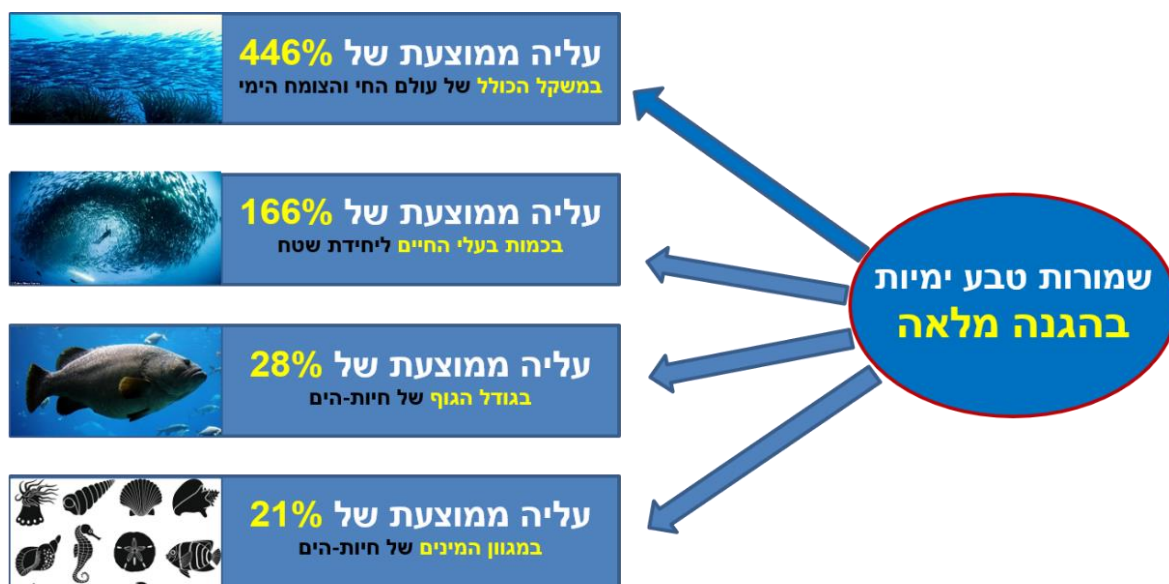
ים כחול, גדול ומטעה. לים יש כוח הטעיה והסתרה הפועל לרעתו (ולרעתנו). הים נראה כחול ובריא עד קצה האופק אבל גוף המים והקרקעית נסתרים מעינינו וכשלא רואים קל לטעות. עד לאחרונה, המרחב הימי של ישראל היה פרוץ כמעט לחלוטין; דגיגים צעירים

ניצודים ברשתות ומושלחים מתים בחזרה לים, נקבות דגים ניצודות בעונת הרבייה, כשבטניהן עמוסות ביצים היורדות לטמיון ודגים בסכנת הכחדה ממשיכים להיתפס למרות מצבם האנוש. יתרה מכך, ספינות מכמורת חורשות ברשתותיהן את קרקעית הים תוך החרבת המצע הימי היקר על בתי הגידול היקרים שבו. כך זה היה עד לא מזמן. כיום, תודות לתקנות דייג חדשות ובכלל זה איסור מוחלט על דייג מכמורת בחלקו הצפוני של הים הישראלי חלק ממפגעי הדייג נבלמים, אך העבודה בעניין זה עוד רבה.

ללמוד מניסיונו של העולם

מדינות השכונות לחופי ים מתמודדות עם איומים וסכנות דומות לשלנו; דייג יתר, פיתוח מואץ של תשתיות חופיות וימיות, קידוחי נפט וגז במעמקים, זיהומים ממקורות יבשתיים, שינויי אקלים ועוד. כל אלה ועוד הובילו לתכנון והטמעה של שמורות טבע ימיות בכל רחבי העולם. ישראל היא מדינה צעירה יחסית ובתחום הימי היא עושה את צעדיה הראשונים. חכמתו וניסיונו המצטבר של העולם, בהקשרי שמורות טבע ימיות, עומד לרשותה של ישראל ומאפשר לה לתכנן את שמורותיה הימיות באופן מיטבי. מחקרים ימיים, שנערכו ברחבי העולם ובארץ, מוכיחים:

- (א) האדם חזק מהים - הים, למרות מרחביו ועומקיו העצומים, כבר לא מסוגל להתמודד עם רמת ניצולו.
- (ב) בים אין ווקום – פגיעה בטבע ימי וותיק מובילה לחדירה של טבע אופורטוניסטי מערער יציבות.
- (ג) מגוון ביולוגי עשיר = בריאות כלל מערכתית.
- (ד) שמורות ימיות שומרות גם על ענף הדייג.
- (ה) שמורות טבע ימיות, הזוכות להגנה מלאה (No Take) מאפשרות לטבע הימי להתחדש ולהתחזק:



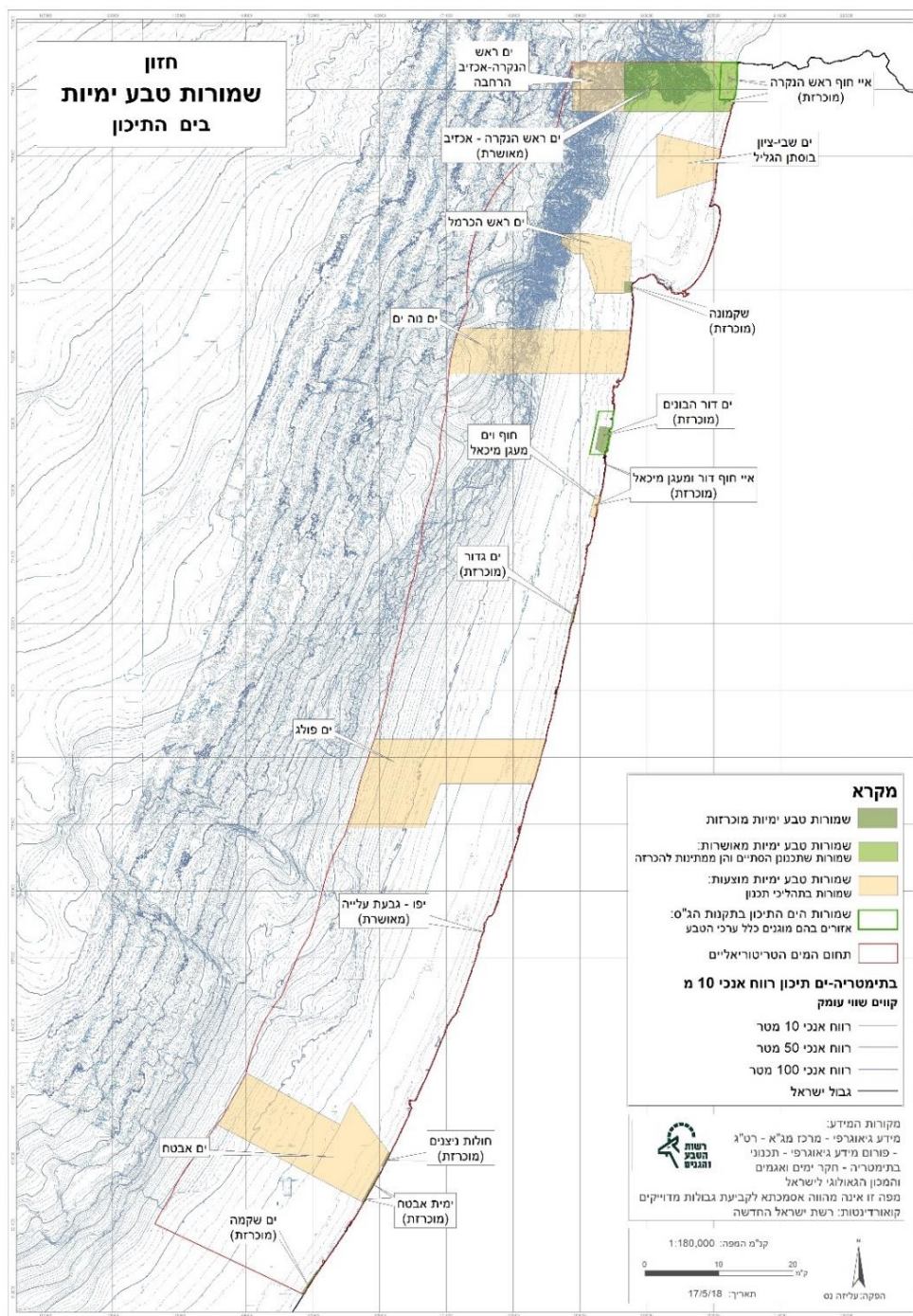
התוצאות המוצגות כאן מסכמות 149 מחקרים ימיים, שנערכו ב-124 שמורות ימיות ב-29 מדינות. (Sarah E. L. et al, 2009)

"תיבות נוח ימיות" להבטחת עתידו של הים הישראלי.

בישראל, נכון להיום, קיימות שמורות טבע ימיות זעירות, ששטחן הכולל הוא רק רבע אחוז מהשטח הימי

הריבוני של ישראל (ראו שמורות טבע ימיות מוכרזות). היום ברור לכל שאין בכוחן של שמורות זעירות אלה להבטיח את עתידו הבריא והמשגשג של הים הישראלי. לאור זאת רשות הטבע והגנים מובילה כיום מהלך ארצי כולל להכרזה על שמורות טבע ימיות נרחבות יותר, ששטחן הכולל יגיע לכדי 20% מהשטח הימי הריבוני (ראו שמורות טבע ימיות מוצעות).

שמירה מנוהלת וקפדנית על שטחי הים



המיוחדים הללו (המכילים את בתי הגידול היקרים על קרקעיתם) תבטיח את יעילותן של השמורות הימיות ותאפשר להן לעמוד ביעדן – הבטחת עתידו של הים הישראלי. חשוב לציין: חזון שמורות הטבע הימיות לוקח בחשבון צרכים ימיים נוספים הצפויים לישראל והוא כולל בתוכו חשיבה תכנונית מקיפה ופתרונות מגוונים עבור פיתוח תשתיות ימיות בהווה ובעתיד.



חטיבת קהל וקהילה
אגף הסברה

איזונים בין צריכת-ים ושמירת-ים.

המפגש בין "חובבי טבע" ל-"חובבי עסקים/פיתוח/יזמות" הוא מפגש טעון ולא פשוט ובמקרים רבים נדמה שכל צד מדבר בשפה אחרת. "העימות" בין שתי הקבוצות הללו הוא משונה כי ים בריא ויצרני חיוני לאינטרסים של שני הצדדים. ים חולה ועני לא ישרת את התיירות, לא ישרת את חוויות הפנאי והנופש של הציבור ולא יספק לישראל את איכות החיים ורווחת החיים, שים בריא מעניק לכל השוכנים בקרבתו. ים עני לא ישרת את החקלאות הימית ואת ענף הדייג ובוודאי לא ישרת השקעות ותוכניות פיתוח לעתיד. קביעת גבולות ואיזונים בין רמת הלקיחה לרמת השמירה על הים הנה קריטית והכרזה על שמורות טבע ימיות גדולות תאפשר לישראל לקיים את האיזון הנכון.

הים הישראלי מאתגר ומאיים ורמת הלחץ שתופעל עליו רק תלך ותגבר ככל שהזמן יחלוף. ישראל 2018 נדרשת להכיר במציאות, בעובדות ובמגמות ולהכריז על שמורות טבע ימיות גדולות ואפקטיביות, שיבטיחו את בריאותו, תפקודו ויצרנותו של הים הישראלי לעשרות ומאות שנים קדימה.

הים הישראלי זקוק לתוכנית חסכון ארוכת טווח – בדיוק כמונו. כל בר-דעת דואג להפריש סכום מסוים מהכנסותיו למען הבטחת עתידו. שמורות טבע ימיות פועלות על פי אותו עקרון בדיוק - "שמים בצד" היום למען המחר.

-סוף-